

De teloorgang van Grande Hotel

met een geografische bril bekeken

De film *Grande Hotel* laat zien hoe een koloniaal droomhotel aan de Mozambikaanse Côte d'Azur volledig werd gestript. Billy Gunterman beschrijft saillante beelden uit de film én schetst het geografische verhaal achter de film.

Op *Google Earth* is het complex van het voormalige Grande Hotel nog te zien: in de bocht van de baai kun je het lege zwembad en de twaalfduizend vierkante meter stenen ruïne goed ontwaren. De locatie is perfect, vlak aan zee en dicht bij het centrum van Beira. Echter noch de tijd (1955) noch het concept (vijfsterrenhotel) was gelukkig gekozen. Het hotel had alles in huis om gasten te verwennen. Balzalen, een bioscoop, chic restaurant, luxe winkels en een olympisch zwembad moesten het koloniale bewind van dictator Salazar allure geven (kader pagina 32/33). Al na zeven jaar sloot

het hotel z'n deuren omdat de bedrijfsvoering niet rendabel bleek. De 110 ruim bemeten kamers brachten te weinig op.

Nieuwe bewoners

De allereerste beelden van de documentaire film *Grande Hotel* laten zien dat nu (2010) alleen het karkas nog overeind staat en voor de rest grauw beton is overgebleven. Op de

Juiste plek,
verkeerde moment

vloer van een binnenruimte, die kennelijk ook als passage voor medebewoners functioneert, ligt een gezin in gekleurd beddengoed. Het plafond is opmerkelijk hoog en van de zijkant komt licht het vroegere vensterraam binnen. Een vrouw wast liefdevol een baby in een teiltje.

Zij blijken enkele van de 2500 bewoners te zijn die na de sluiting in 1962 het hotel gaandeweg in bezit hebben genomen. Het ging stapje voor stapje. In de jaren 60 is het hotel nog een enkele keer opengegaan voor een Mozambikaans-Portugees *society*huwelijk en voor rijke Amerikanen van een passerend cruiseschip. Midden jaren 70 herbergde het hotel militairen van de revolutionaire regering (kader), maar eind jaren 80 was het echt gebeurd. De inventaris werd verkocht, parketvloeren werden gesloopt en de film toont de laatste fase van de teloorgang: gesloopte stenen worden per kilo verkocht en in een vrachtauto geladen voor hergebruik elders.

Grande Hotel in de jaren 50.

Stills uit *Grande Hotel* van bewoners die het gestrippte betonnen casco bevolken.

Het verhaal van Mozambique

BEELDEN: LOTTE STOOPS

beentjes heeft gehuisvest. Het werd gebouwd als een enclave voor de Europese *jetset* die in de Portugese kolonie vakantie kwam vieren. Maar ook de huidige bewoners zijn buitenstaanders. Het hotel heeft in de stad een slechte reputatie. Er zijn mensen over de balustrade geduwd en er liggen 's ochtends lijken op de stoep. In de film volgen we Moises die al negen jaar in het complex woont en een muurtje aan het metselen is voor de liftschacht. Het is zonde van de kostbare stenen zegt hij, maar bewoners vergissen zich nog wel eens en stappen 's nachts in het gat waar ooit de lift zat. Dus maakt hij de opening nu dicht.

Stoops vraagt mensen wat er met het gebouw moet gebeuren. 'Een koloniaal museum', oppert de een. 'Een universiteit voor de gewone man', vindt de ander. In de aftiteling (2010) staat dat het hotel op de nominatie staat om afgebroken te worden. •

Zie voor een impressie van *Grande Hotel* www.grandehotelthemovie.com

Toen het Grande Hotel in 1955 werd gebouwd, leefde de Mozabikaanse bevolking onder zeer slechte omstandigheden. De decennia ervoor was er regelmatig hongersnood. De achtergrond van deze verpaupering was het door de Portugese koloniale overheerser ingevoerde *cibalo*-systeem, een stelsel van dwangarbeid dat alle mannen boven de 15 jaar verplichtte om voor een hongerloon, vaak geketend, de helft van het jaar op de plantages te werken. Dit uitbuitingsbeleid kwam op het conto van Oliveira Salazar, die in 1932 alle macht naar zich toe had getrokken.

Pogingen van de Portugese kolonisator om landgenoten te stimuleren zich als landbouwkolonist in Mozambique te vestigen, mislukten hopeloos. In 1973 woonden er circa 250.000 Portugese kolonisten, waarvan de meesten inmiddels naar de stad waren vertrokken en daar een vaak armoedige nering hadden opgebouwd. Toen Mozambique in 1975 onafhankelijk werd, verlieten de Portugezen spoorslags de kolonie en bleven er slechts 15 tot 20 duizend achter.

Verzet

De bouw van het Grande Hotel door Sir Arthur Brandao was een bizarre koloniale ervaring in een tijd dat in de rest van Afrika de Fransen en de Britten op het punt stonden hun koloniën de onafhankelijkheid te

Intussen maken de bewoners er zichtbaar het beste van. Onlangs hebben drie leveranciers van elektriciteit hun diensten aangeboden, zodat iedereen voor een appel en een ei naar een Chinese kungfufilm kan kijken. Overigens: de leveranciers hanteren verschillende tarieven. Degene bij wie je vooraf moet betalen is het goedkoopst. Je betaalt het meest bij wie je een dag of tien krediet kunt krijgen. Bewoners hoeven het complex niet uit om naar de kapper te gaan. Alles wat je nodig hebt, is binnenshuis verkrijgbaar. De manicure zit om de hoek; een levensmiddelenstalletje om de andere hoek. Bij de dame van het stalletje kun je (met rente!) krediet krijgen. Verhongerden hoef je niet. Als je een beeld hebt gekregen van het dagelijks leven in dit voorgeborchte word je opeens verrast door ritmisch melodieuw Afrikaans gezang. Een gedreven voorganger leidt een kerkdienst in de vroegere biljartzaal.

Buitenstaanders

In een interview vertelt filmmaker Lotte Stoops dat het Grande Hotel altijd buiten-

Het Frelimo-bewind, dat vanaf 1977 een marxistisch-leninistische koers volgde, stuurde *grupos dinamizadores* langs de landbouwcoöperaties om de mensen aan te sporen hard te werken voor hun land.

geven. De Portugese heersers weigerden echter aan dekolonisatie te denken.

In 1967 trosselde de Portugese generaal De Arriga vooraanstaande collega-officieren op. Hij wilde korte metten maken met het verzetsleger Frelimo (Frente de Libertação de Moçambique) dat sinds 1964 streefde voor de onafhankelijkheid van de kolonie. Hij verzekerde zijn gehoor dat het Portugese bewind onmogelijk door zwarten omvergeworpen kon worden, omdat je daarvoor intelligent moest zijn.

Een jaar later, in 1968, nam De Arriga het bevel op zich om de bevrijdingsbeweging uit te schakelen. Het werd een militair fiasco en in april 1974 was het gebeurd met zijn minachtende bravoure. In september van dat jaar werd een akkoord met Frelimo bereikt.

Heropvoeding

In de film zie je dat het Grande Hotel bewoond wordt door militairen die er een grote bijeenkomst hebben. Mogelijk zijn het de beelden van het derde partijcongres dat Frelimo in 1977 hield, en waarbij de partij zich omvormde tot een marxistisch-leninistische voorhoedepartij. In de film komt een scène voor die illustreert hoe het nieuwe bewind de heropvoeding van 'sociaal ongewenste elementen' aanpakte. In de kelders van het hotel werden op gegeven moment honderden vrouwen opgesloten die verdacht werden van prostitutie omdat ze bij controles geen huwelijksakte konden overleggen. Deze strenge koers werd begin jaren 80 door Frelimoleider Samora Michel verlaten.

Ontwortelden

Begin jaren 90 bezoekt Adriaan van Dis het land als correspondent van *NRC Handelsblad*. Hij ontdekt het Grande Hotel en doet in zijn boek *In Afrika* minutieus verslag van de smerboel die hij aantreft. 'Hier is de laatste bezem opgestookt. Het ongedierte heeft gewonnen. Deze mensen woonden niet eerder in een stenen huis. Badkamer, keuken, vensterbank – het zegt ze niets. Als er hout zit, breken ze het weg. Een glimmende deurknop hangen ze om hun nek. Het zijn de ontwortelden in een stenen stad.'

De achterliggende oorzaak van de ellende die Van Dis aantreft is de totale ontworteling van de Mozambikaanse samenleving in de jaren van de burgeroorlog die van 1976 tot 1992 geduurd heeft en die resulteerde in miljoenen vluchtelingen.

Attractie

In 2011 is het Grande Hotel voor de *Bradt*-reisgids een toeristische attractie geworden. Reizigers wordt geadviseerd niet naar binnen te gaan omdat het gevaarlijk is. Maar het gebouw van de buitenkant observeren is reuze interessant. Niet vanwege de slechte staat van het gebouw of de armoede, maar om te kijken hoe de mensen in het voormalige zwembad de was doen. •

